

ODKRYCIA SUROWCOWE W KENII. SZANSE I ZAGROŻENIA

Streszczenie: W artykule przedstawiono ogólne szanse rozwoju oraz zagrożenia związane z odkryciami surowcowymi w Kenii dokonanymi w ostatnich latach. Wskazano, iż stały wzrost zainteresowania inwestorów zagranicznych towarzyszący informacjom o odkryciach, dowodzi istnienia znacznego potencjału i możliwości handlowych. Jednocześnie zauważono, że jeśli Kenia poważnie myśli o wykorzystaniu szans, będzie to wymagało podjęcia wspólnych wysiłków ze strony rządu i sektora prywatnego na rzecz stworzenia stabilnego otoczenia biznesowego. Podstawowy wniosek, jaki wynika z rozważań zawartych w tekście, to fakt, iż z odkryciem złóż surowców energetycznych w Kenii wiążą się zarówno szanse na rozwój kraju, jak i konieczność zmierzenia się z nowymi zagrożeniami skorelowanymi z fenomenem klątwy surowcowej.

Słowa kluczowe: surowce, ropa naftowa, rozwój, zagrożenia, klątwa surowcowa.

Poszukiwania ropy naftowej i gazu ziemnego w Afryce Wschodniej są prowadzone od dziesięcioleci. Przez cały czas region ten pozostawał jednak w cieniu projektów surowcowych realizowanych w zachodniej części kontynentu. Dopiero odkrycia dokonane w ostatnich latach uwiaryściły potencjał surowcowy państw Afryki Wschodniej i zachęciły światowe koncerny naftowe i gazowe do podejmowania dalszych inicjatyw. Rządy Etiopii, Ugandy, Tanzanii i Kenii podjęły próby polepszenia środowiska inwestycyjnego, rozbudowy infrastruktury oraz uproszczenia regulacji prawnych, licząc na wymierne zyski z eksploatacji zasobów i współpracy z międzynarodowymi gigantami naftowymi (Control Risks, 2012, s. 1-3).

Niniejszy artykuł stawia sobie za cel omówienie procesu poszukiwań surowców energetycznych w Kenii w ostatnich latach. Podczas prac badawczych, autorce towarzyszyło pytanie: czy odkrycie złóż ropy naftowej stanowi szansę na rozwój kraju, czy raczej niesie ze sobą nowe zagrożenia? Przy czym, pod pojęciem zagrożeń rozumiane są negatywne następstwa wynikające z faktu posiadania surowców, określane terminem klątwy surowcовой (Czernichowski, Kopiński i Polus, 2012, s. 16).

W pierwszej części przedstawiono sytuację gospodarczą kraju. Kolejny fragment poświęcono kwestii otoczenia politycznego w Kenii. Następnie, omówiono proces odkrycia złóż węglowodorów. W końcowej części pracy podjęto próbę przeanalizowania szans i zagrożeń w kontekście tworzenia się sektora surowcowego. Praca została oparta na analizie prasy, bieżących raportów branżowych oraz dokumentów źródłowych.

Otoczenie gospodarcze

Republika Kenii leży w Afryce Wschodniej. Od północy graniczy z Somalią, Etiopią i Sudanem Południowym, od zachodu z Ugandą, a od południa z Republiką Tanzanii (Countries and Other Areas, 2013). Powierzchnia kraju wynosi 582.646 km², a liczba ludności, według danych ONZ, to 42,7 miliona (Kenya Profile, 2013). W 2012r. PKB *per capita* znajdował się na poziomie 1.800 USD, co dało krajowi 198. miejsce w rankingu światowym (The World Factbook Kenya, 2012). Kenia jest wskazywana jako przykład dla krajów rozwijających się. Uważana jest za prężnie działającą gospodarkę w regionie Afryki Wschodniej. Tym niemniej, kraj mierzy się z szeregiem problemów, które spowalniają tempo wzrostu gospodarczego i niszczą pozytywny wizerunek państwa na zewnątrz (The World Factbook Kenya, 2012).

Główne wyzwania dla Kenii stanowią: wysoki poziom korupcji, oparcie gospodarki na eksporcie kilku dóbr oraz uzależnienie od importu paliw (The World Factbook Kenya, 2012). Kenia importuje 51.000 baryłek ropy dziennie (Kenya Overview, 2013). Uzależnienie od importu paliw pochłania dużą część wydatków budżetowych i wraz z pozostałymi wydatkami na produkty pochodzące z rynków zagranicznych wyceniane jest na 15 miliardów USD rocznie (The World Factbook Kenya, 2012).

Z danych przedstawionych przez Transparency International wynika, że Wskaźnik Percepcji Korupcji (ang. The Corruption Perceptions Index, CPI¹) w Kenii kształtuje się na poziomie 27 punktów, co umiejscawia kraj na 139 miejscu na liście 176 badanych państw (Corruption by Country, 2013). Przekupstwo na szeroką skalę wyniszcza gospodarkę oraz społeczeństwo. Drenaż funduszy publicznych uniemożliwia rozwój infrastruktury oraz dofinansowanie opieki medycznej i szkolnictwa na pożądanym poziomie (Corruption. Kenya's Highly Infectious, 2013). W celu walki z korupcją w 2003r. ustanowiono Anti-Corruption and Economic Crimes Act oraz Public Officer Ethics Act. W 2005r. przepisy antykorupcyjne zostały rozszerzone o Public Procurement and Disposal Act, a w 2009r. o Proceeds of Crime and Anti-money Laundering Act, Ethics and Anticorruption Commission Act oraz Leadership and Integrity Act. Różnorodność przepisów prawnych nie przekłada się jednak na realny spadek poziomu korupcji. Opinia publiczna kraju wskazuje na konieczność dostosowania ram prawnych do skali problemu oraz skupienia się na skutecznym egzekwowaniu przepisów zwalczających korupcję (Kenya's Anti-Corruption Laws, 2013).

Podstawowe towary eksportowe Kenii to herbata, kawa, produkty ogrodnicze oraz ryby. Sprzedawane są do Ugandy, Tanzanii, na rynki Unii Europejskiej (głównie do Wielkiej Brytanii), USA, Egiptu i Demokratycznej Republiki Konga. Poleganie na eksporcie towarów, których ceny na rynkach zbytu utrzymują się na niskim poziomie, osłabia gospodarkę (The World Factbook Kenya, 2012). Uzależnienie gospodarki od rolnictwa

¹ CPI ukazuje postrzeganie korupcji w danym kraju przez ludzi biznesu oraz analityków i ekspertów zamieszkałych w ocenianym kraju. Każdy kraj oceniany jest w skali od 100 (największa przejrzystość) do 0 (największa korupcja). Ranking układany jest według liczby uzyskanych punktów, od największej do najmniejszej.

nie zapewnia też wystarczającej liczby miejsc pracy na rynku, co przyczynia się do utrzymywania bezrobocia na wysokim poziomie. Szacuje się, że obecnie bez pracy pozostaje ponad 40% społeczeństwa (Unemployment Rate, 2013), z czego ponad 60% stanowi młodzież (Kenya: Arresting Youth, 2013).

Jednak jako kraj tranzytowy, Kenia odgrywa kluczową rolę w Afryce Wschodniej. Atutem jest rozbudowana infrastruktura wykorzystywana obecnie do transportu ropy importowanej przez Kenię oraz państwa sąsiednie. Kenia posiada jedną z największych rafinerii w regionie o przepustowości do 90.000 baryłek ropy dziennie. Ocenia się, że przy obecnym imporcie ropy na poziomie 51.000 baryłek dziennie, rafinerie działają poniżej swoich możliwości. Rozbudowany system rurociągów pozwala na transport surowca z portu Kisumu w Mombasie w głąb kraju, a następnie za pomocą ciężarówek do krajów sąsiednich (Kenya Overview, 2013).

Kenijskie władze planują realizację wielomilionowych inwestycji, których celem będzie wzmocnienie infrastruktury na poziomie *midstream* oraz *downstream* (Emerging Oil and Gas, 2013). Najgłośniejszym przedsięwzięciem w ostatnim czasie jest LAPSSET Project (Lamu Port and New Transport Corridor Development to Southern Sudan and Ethiopia Project) realizowany przez Ministerstwo Transportu i Infrastruktury we współpracy z inwestorami zagranicznymi. Koszt przedsięwzięcia jest szacowany na 23 miliardy USD. Projekt zakłada powstanie portu morskiego, trzech lotnisk, rafinerii ropy, rurociągu biegnącego od pól naftowych w Sudanie Południowym oraz autostrady i linii kolejowej łączącej Lamu (Kenia) z Dżubą (Sudan Południowy) i Addis Abebą (Etiopia). Inicjatywa ma zostać zrealizowana do końca 2030r. (Project Profile, 2013).

W realizację projektu są zaangażowane rządy Kenii, Etiopii oraz Sudanu Południowego. Dla Etiopii i Sudanu Południowego LAPSSET oznacza szeroki dostęp do międzynarodowych rynków oraz alternatywny dla Dżibuti port morski dla towarów. Dla Sudanu Południowego jest to również sposób na uniezależnienie się od sieci przesyłowych Sudanu, z których obecnie korzysta. Kenia, z kolei, wiąże nadzieje na uzyskanie dodatkowych wpływów od krajów sąsiednich, a także na rozwój najbardziej zaniedbanych północnych prowincji. Inwestycja ma być finansowana przez rządy trzech zainteresowanych państw, regionalne instytucje finansowe oraz zagranicznych pożyczkodawców z istotnym udziałem Chin (Project Profile, 2013).

Mimo że potencjał surowcowy Kenii jest traktowany jako obiecujący, kraj stoi przed szeregiem wyzwań gospodarczych, które blokują rozwój sektora wydobywczego (Control Risks, 2012, s.1). Środowisko biznesowe jest określane jako trudne, a informacje regulujące transakcje nie są ogólnie dostępne. Problem stanowi także niska skuteczność w implementowaniu przepisów prawnych kształtujących obszar biznesu (Kenya Risk Assessment, 2013). Kenia jest uznawana za wschodzący rynek surowcowy. Władze kraju mierzą się więc z presją związaną z dokonywaniem właściwych wyborów w podstawowych kwestiach dotyczących prowadzonych prac wydobywczych. Dotychczas Kenii udało się uniknąć błędów popełnionych w Ugandzie, gdzie entuzjazm towarzyszący odkryciu złóż ropy w 2006r. ustąpił miejsca burzliwym, długotrwałym negocjacjom z inwestorami oraz opóźnieniom w harmonogramie produkcji (Control Risks, 2012, s. 2).

Obecna sytuacja polityczna

Od czasu uzyskania niepodległości w 1963r. (Davidson, 2011, s. 151), sytuację polityczną w Kenii uznaje się za stabilną. Zmiany dokonywane w systemie politycznym oraz reformy konstytucyjne zmierzają do pogłębiania procesów demokratyzacyjnych. Ryzyko zachwiania tej równowagi wiąże się głównie z niepokojami towarzyszącymi okresom wyborczym oraz z kryzysami w krajach sąsiednich (Kenya Government, 2013).

Jednym z najważniejszych wydarzeń politycznych w Republice Kenii w minionych miesiącach były wybory prezydenckie, które odbyły się 4 marca 2013r. Wiązały się z silnymi napięciami wewnątrz kraju i były dokładnie obserwowane przez środowisko międzynarodowe. Obawy towarzyszące głosowaniu były powodowane pamięcią o tragicznych wydarzeniach podczas wyborów w 2007r., kiedy w wyniku rozruchów ulicznych zginęło kilkaset osób (Disputed Vote Plunges, 2013). Ostatecznie jednak sprawdził się optymistyczny scenariusz i wybory w 2013r. przebiegły w spokojnej atmosferze, bez poważniejszych incydentów (Kenyatta Sworn, 2013), co na arenie międzynarodowej zostało uznane za przejaw stabilności i równowagi politycznej kraju.

W wyborach prezydenckich w 2013r. zwyciężył syn pierwszego prezydenta niepodległej Kenii – Uhuru Kenyatta. Zdobywając 50,7% głosów, pokonał w pierwszej turze głównego rywala, którym był Raila Odinga (Kenyatta Provisionally Wins, 2013). O ile pokojowy przebieg wyborów wzmocnił korzystne trendy w postrzeganiu kraju na zewnątrz, o tyle postać U. Kenyatty przyczyniła się do ich osłabienia. Toczy się przeciwko niemu postępowanie w Międzynarodowym Trybunale Karnym. Jest oskarżony o łamanie praw człowieka podczas wyborów w 2007r., tj. o finansowanie, wspieranie i organizowanie masakr ulicznych w tamtym okresie. Z drugiej strony, jest synem dobrze wspomnianego pierwszego prezydenta niepodległej Kenii – Jomo Kenyatty i jego nazwisko przysparza mu sympatii i zaufania wśród Kenijczyków (Kenya's President Kenyatta, 2013).

Sytuację zaostrza fakt, iż oskarżony jest także obecny wiceprezydent Kenii, William Ruto, któremu zarzuca się podżeganie do przemocy i zamieszek. Podczas kampanii wyborczej w 2007r. doszło do zaognienia konfliktów plemiennych, które po ogłoszeniu wyników wyborów przemieniły się w otwartą przemoc. W wyniku zamieszek zginęło kilkaset osób, a Kenia musiała stawić czoła jednemu z poważniejszych kryzysów politycznych. Obaj oskarżeni zaprzeczają zarzutom stawianym przez Międzynarodowy Trybunał Karny. Jednocześnie zarzucają Trybunałowi rasizm oraz ingerencję w sprawy wewnętrzne Kenii (Kenya's William Ruto, 2013).

Zarzuty stawiane politykom są poważne i nabierają pełniejszego znaczenia, ponieważ odnoszą się do głównych przedstawicieli państwa. Sprawa Uhuru Kenyatty w Międzynarodowym Trybunale Karnym wiąże się więc z reperkusjami w szerszej perspektywie w środowisku międzynarodowym. Obserwatorzy sceny politycznej Kenii wskazują bowiem, że proces sądowy niekorzystnie oddziałuje na relacje z podmiotami zagranicznymi i niszczy pozytywny wizerunek kraju (ICC's Kenya Trials, 2013).

Kolejnym elementem destabilizującym sytuację polityczną w Kenii są konsekwencje związane z zaangażowaniem kraju w utrwalanie pokoju na terenie Somalii. Od 2011r.

wojska kenijskie biorą udział w akcjach militarnych za somalijską granicą, których celem jest zlikwidowanie organizacji terrorystycznej Al-Shabaab (The World Factbook Kenya, 2012). Bojownicy Al-Shabaab brali czynny udział w wojnie domowej w Somalii, podczas której zasłynęli m.in. z obrony Mogadyszu przed wojskami etiopskimi w 2007r. Ponadto, bojownicy dążą do przejścia władzy w Somalii oraz nawołują do wprowadzenia prawa szariatu. W 2012r. amerykański Departament Stanu uznał Al-Shabab za oficjalną komórkę Al-Kaidy na Półwyspie Somalijskim (Al-Shabaab, 2013). W ostatnich latach Al-Shabaab zaczął ponosić dotkliwe straty. Przyczyniła się do tego misja Unii Afrykańskiej (AMISOM), która przejęła strategiczny dla organizacji port Kismayo. Utrzymanie władzy w Kismayo umożliwiało bojownikom pozyskiwanie stałych dochodów, co z kolei pozwalało na finansowanie działań zbrojnych. Utrata dostępu do portu osłabiła organizację (Somalia Gets Back, 2013).

Dwudziestego pierwszego września 2013r. bojownicy Al-Shabaab dokonali krwawego zamachu terrorystycznego na centrum handlowe Westgate w stolicy Kenii, Nairobi. Uzbrojeni napastnicy zrzucili granaty i zatrzymali klientów centrum jako zakładników. Następnie zaczęli dokonywać egzekucji na cywilach. Siły bezpieczeństwa oswobodziły budynek 24 września. W wyniku zamachu zginęło kilkadziesiąt osób, a ponad 175 zostało rannych (Terror in Westgate, 2013).

Zamach w Nairobi odbił się szerokim echem w mediach na całym świecie, które przez kilka dni na bieżąco relacjonowały wydarzenia z Kenii. Uznaje się, że atak bojowników był odpowiedzią na wojskowe zaangażowanie Kenii na terenie Somalii. Przywódca Al-Shabaab niejednokrotnie zapowiadali bowiem odwet za obecność armii kenijskiej w Somalii i dowodzili, że są zdolni dotrzymać słowa². Zamach na Westgate spotkał się z ostrą krytyką i zaniepokojeniem ze strony środowiska międzynarodowego oraz opinii publicznej. Atak Al-Shabaab odczytano w dwojaki sposób. Z jednej strony, jako ostrzeżenie, że zmierzch organizacji jeszcze nie nastąpił oraz że bojówkarze są na tyle silni, by działać również poza terytorium Somalii. Z drugiej strony, jako akt desperacji dowodzący, że bojownicy nie mają nic do stracenia i przenoszą konflikt na terytorium państw ościennych (Terror in Westgate, 2013).

Jednocześnie postawiono pytania o kondycję rządu kenijskiego oraz o stabilność sytuacji politycznej kraju. W pewnej mierze uznano bowiem, iż rząd kenijski powinien był przewidzieć konsekwencje zaangażowania w misję w Somalii i zabezpieczyć się na wypadek działań Al-Shabaab. Od początku konfliktu w Somalii Kenia odczuwała jego następstwa. Kraj mierzył się z destabilizacją regionów przygranicznych oraz falą somalijskich uchodźców, dla których na północy kraju wybudowano obóz Dadaab (United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR], 2013). Przełomem okazało się być jednak wojskowe zaangażowanie w Somalii w 2011r., budzące kontrowersje zarówno wśród Kenijczyków, jak i samych Somalijczyków. Kenijczycy obawiali się reperkusji ze strony bo-

² W 2010r. w zamachu w Kampali zorganizowanego podczas meczu finałowego Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej w RPA zginęło 76 osób. W 2012r. przed nocnym klubem w Mombasie zamachowiec-samobójca zdetonował granat, zabijając jedną osobę. W październiku 2011r. doszło do dwóch ataków na przystankach autobusowych, w wyniku których zginęła jedna osoba, a ponad 20 zostało rannych.

jowników, natomiast Somalijczycy dostrzegali w decyzji rządu Kenii nie tylko chęć niesienia pomocy i zaangażowanie w budowanie pokoju, ale również odnalezienie sposobu na wyrównanie porachunków z Al-Shabaab. Atak na Westgate ukazał słabość strategii rządu kenijskiego, która dotychczas nie przyniosła wymiernych rezultatów. Dodatkowo rozbudził niepokoje społeczeństwa kenijskiego związane z dalszą obecnością wojsk Kenii na terenie Somalii i wiążącymi się z tym konsekwencjami (Terror in Westgate, 2013).

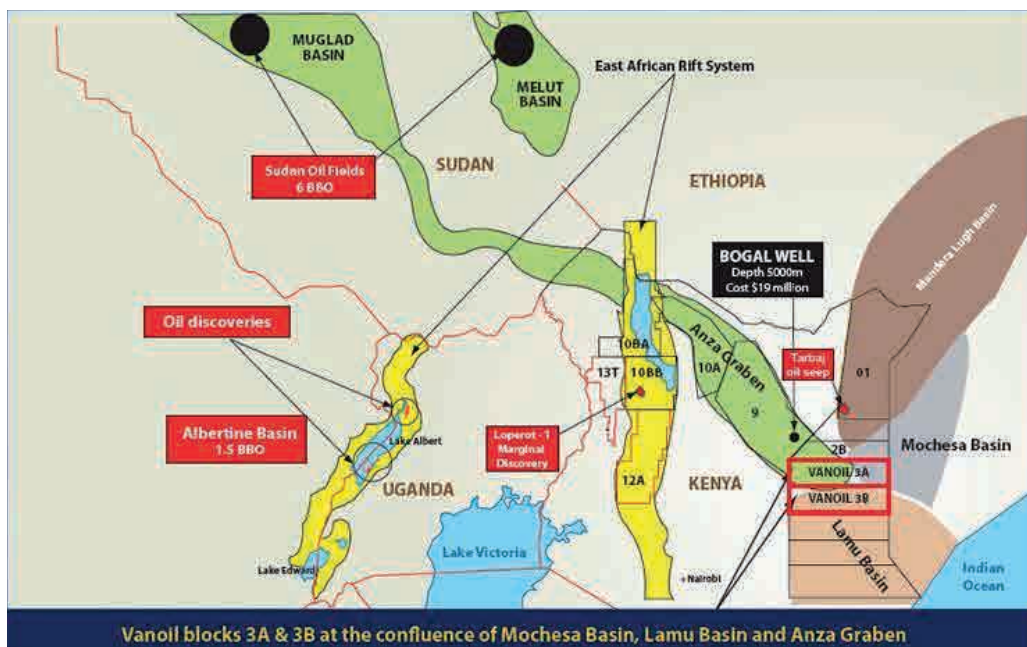
Odkrycia surowcowe

Działania poszukiwawcze w Afryce Wschodniej odbywały się znacznie wolniej w porównaniu z innymi regionami Afryki. W przeszłości poddawano w wątpliwość opłacalność podejmowanych przedsięwzięć wydobywczych, ponieważ szanse na odkrycie złóż surowców oceniano jako niskie. Sytuację dodatkowo komplikowało ryzyko wybuchu konfliktów zbrojnych oraz nieprzyjazne dla firm zagranicznych otoczenie biznesowe, brak przejrzystych regulacji prawnych, biurokracja i korupcja (Emerging Oil and Gas, 2013).

Historia poszukiwań surowców energetycznych w Kenii sięga lat 50. XX w. Prowadzone w tym okresie prace zakończyły się jednak niepowodzeniem i na długi czas zniechęciły inwestorów do podejmowania dalszych kroków. Dopiero w 2010r., po zakończonych sukcesami odwiertach u wybrzeży Tanzanii i Mozambiku, w wyniku których odkryto złoża gazu ziemnego oraz po odkryciu złóż ropy naftowej na terytorium Ugandy, koncerny naftowe ponownie zainteresowały się poszukiwaniem surowców w Kenii (Emerging Oil and Gas, 2013).

Obecnie w Kenii odwierty prowadzone są zarówno w kontynentalnej części kraju jak i na wodach Oceanu Indyjskiego (Control Risks, 2012, s. 1) na obszarze Lamu Basin (onshore/offshore), Lokichar Basin (onshore), Anza Graben (onshore) oraz Tertiary Rift (onshore) (Deloitte & Touche, 2013, s. 5). Tempo poszukiwań wzrosło w marcu 2012r., po odkryciu złóż ropy naftowej i gazu ziemnego w szybach Ngamia-1 i Twiga South-1 w regionie Lokichar Basin. Prace poszukiwawcze były prowadzone przez brytyjski koncern naftowy Tullow Oil Plc. we współpracy z kanadyjskim Africa Oil i z zarejestrowanym w USA Marathon („Emerging Oil and Gas”, 2013). Zakres prowadzonych prac poszukiwawczych przedstawia rysunek 1.

Lokalne władze prognozują uruchomienie produkcji ropy w ciągu najbliższych sześciu lat, co zdaniem koncernów naftowych stanowi optymistyczną wersję przyszłości. Ostrożność w rokowaniach wynika przede wszystkim z faktu, iż nie oszacowano jeszcze ani wielkości złóż surowców energetycznych, ani ich jakości. Niedawne odkrycia na obszarze Lokichar Basin są wciąż zbyt niepewne, by móc określić datę rozpoczęcia komercyjnej produkcji (Emerging Oil and Gas, 2013). Dodatkowo, kraj będzie musiał zmierzyć się z szeregiem wyzwań związanych z rozbudową infrastruktury i dostosowaniem jej do potrzeb sektora wydobywczego. Poza wymianą rurociągu z Nairobi do Mombasy, Kenia planuje rozpoczęcie nowych projektów infrastrukturalnych, które usprawnią tranzyt ropy do pobliskich krajów (Emerging East Africa, 2013).

Rysunek 1. Zakres poszukiwań ropy naftowej i gazu ziemnego.

Źródło: Energy-Pedia News. (2012). Kenya: Vanoil Energy announces independent resource estimate for Kenya Blocks 3A & 3B. Pobrano 19 października 2013, z: <http://www.energy-pedia.com/news/kenya/vanoil-energy-announces-independent-resource-estimate-for-kenya-blocks-3a-3b>.

Pomimo licznych trudności, związanych z rozbudową sektora naftowego i wydobywaniem surowców, władze kraju nie kryją entuzjazmu wobec perspektyw rozwoju, jakie stwarza fakt posiadania złóż naftowych. Na pierwszy rzut oka wydaje się, że wydobywanie ropy naftowej oraz gazu ziemnego pomogłoby Kenii w uniezależnieniu się od importu paliw z rynków zagranicznych, pozwoliłoby zaoszczędzić znaczne sumy w budżecie i przyczyniłoby się do przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego. Z drugiej strony, historie poszczególnych gospodarek afrykańskich, np. Nigeria, Demokratyczna Republika Kongo, skoncentrowanych na eksploatacji surowców, stanowią przykład diametralnie odmiennych scenariuszy, które Kenia również powinna wziąć pod uwagę (Czernichowski et al., 2012, s. 16).

Szanse i zagrożenia

Literatura przedmiotu wskazuje na istnienie negatywnego związku pomiędzy surowcami a wzrostem gospodarczym. Dysfunkcje państw, których gospodarki oparte są na eksploatacji zasobów naturalnych, objaśniane są poprzez fenomen „klątwy surowcowej”, który zajmuje istotne miejsce w dyskursie w obszarze badawczym stosunków międzynarodowych. „Hipoteza ta odnosi się głównie do państw rozwijających się i zakłada, że kraje, których gospodarki są oparte na wydobywaniu surowców, rozwijają się wolniej, niż kraje, które takich zasobów nie posiadają. Choć założenie to wydaje się na pozór dość paradok-

salne, w rzeczywistości często okazuje się prawdziwe. Jednocześnie należy pamiętać, że kłątwa surowcowa to termin teoretyczny, traktowany jedynie jako pewna cecha państw surowcowych, a nie jako prawo ogólne” (Czernichowski et al., 2012, s. 16).

Paradoks wpisany w hipotezę kłątwy surowcowej jest warunkowany kilkoma czynnikami. Przede wszystkim, odporność gospodarek surowcowych na załamania na rynkach światowych jest niższa, niż państw uniezależnionych od zysków pochodzących z zasobów naturalnych. Państwa surowcowe popadają również w pułapkę związaną z rentą surowcową, którą w dużym uproszczeniu można zdefiniować jako możliwość uzyskiwania dochodów bez czerpania wpływów z podatków od pracy. Korzyści finansowe wynikają z samego faktu posiadania określonego surowca, co demotywuje władzę do posługiwania się innymi bodźcami zwiększającymi wpływy do budżetu. Brak woli rządzących do egzekwowania podatków zaburza ideę państwa i tworzy przestrzeń dla powstawania systemów klientelistycznych wśród władz. Wskazuje się również na istnienie korelacji pomiędzy fenomenem kłątwy surowcowej a stabilnością reżimu politycznego oraz występowaniem korupcji w państwie (Czernichowski et al., 2012, s. 16-39).

Istotnym elementem umożliwiającym analizę szans i zagrożeń związanych z występowaniem surowców jest również zagadnienie inwestycji w kapitał ludzki. Kraje przeżywające boom surowcowy często nie posiadają odpowiednich zachęt do wspierania kapitału ludzkiego. Przyjęcie postawy wśród rządzących, w której bogactwa naturalne są traktowane jako podstawa majątku narodowego przy jednoczesnej marginalizacji kapitału ludzkiego prowadzi do oddania pierwszeństwa sektorom wytwarzającym towary nieprzetworzone i w rezultacie powoduje zahamowanie dynamiki wzrostu gospodarczego (Czernichowski et al., 2012, s. 16-30).

Analiza wcześniejszych części tekstu pozwala na stwierdzenie, że odkrycia złóż surowców energetycznych w Kenii niosą ze sobą nowe zagrożenia. W przypadku dalszych sukcesów w odkrywaniu surowców oraz rozwoju sektora wydobywczego, Kenia prawdopodobnie zmierzy się z niebezpieczeństwami wpisanymi w fenomen kłątwy surowcowej. Uzasadnienie powyższego twierdzenia wynika z następujących przesłanek:

- Kenia jest krajem rozwijającym się (The World Factbook Kenya, 2012), a jedna z cech fenomenu kłątwy surowcowej zakłada, że dotyka ona głównie państw rozwijających się;
- gospodarka Kenii opiera się na eksporcie towarów, których ceny na rynkach zbytu utrzymują się na niskim poziomie. Stanowi to czynnik hamujący rozwój gospodarczy i uzależniający państwo od sytuacji na rynkach zagranicznych (The World Factbook Kenya, 2012). W świetle hipotezy kłątwy surowcowej wskazującej na fakt, iż odporność gospodarek surowcowych jest niższa na załamania na rynkach światowych, powyższe stanowi dodatkowe kryterium jej zaistnienia.
- stabilność reżimu politycznego Kenii osłabiana jest przez napięcia towarzyszące wyborom, kontrowersje związane z procesami sądowymi głównych przedstawicieli państwa oraz wysoki poziom korupcji (Kenya's Anti-Corruption, 2013). Jedną z cech kłątwy surowcowej wskazuje na korelację pomiędzy negatywnymi następstwami, wynikającymi z faktu posiadania surowców, a słabym reżimem politycznym. Zarzuty korupcji pojawiły się w kontekście odkryć surowcowych podczas

prac rozpoczynających realizację projektu LAPSSET. Niedomówienia dotyczyły przerostu zatrudnienia oraz nieproporcjonalnie wysokich zarobków osób biorących udział w projekcie. Za same usługi konsultingowe rząd Kenii zapłacił japońskiej firmie Japan Port Consultants 20 mln USD, co jest niejasne tym bardziej, że Japan Port Consultants specjalizuje się w portach i przewozach morskich („LAPSSET”, 2013). Zachwianie stabilności politycznej państwa stwarza również dodatkowe ryzyko podjęcia walki politycznej zmierzającej do przejęcia kontroli nad surowcem (Czernichowski et al., 2012, s. 16-39).

W kontekście analizy zagrożeń wynikających z hipotezy klątwy surowcowej należy odnieść się również do zagadnień związanych z inwestycjami w kapitał ludzki oraz do niebezpieczeństwa oparcia budżetu państwa na rencie surowcowej. Wydaje się jednak, iż w przypadku Kenii jest jeszcze zbyt wcześnie na rozpatrywanie prawdopodobieństwa wystąpienia wyżej wskazanych zagrożeń. Kraj uznawany jest bowiem za wschodzący rynek surowcowy (Control Risks, 2012, s. 2).

Euforia związana z zyskami z wydobycia ropy naftowej miesza się również z obawami o dewastację środowiska naturalnego oraz o zachowanie prawa do ziemi (Control Risks, 2012, s. 2). Mieszkańcy miasta Lamu obawiają się negatywnego wpływu inwestycji na środowisko. W regionie znajdują się jedne z najmniej skażonych cywilizacją obszary wybrzeża Oceanu Indyjskiego w Afryce, a Lamu w 2001r. zostało wpisane na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, jako przykład najstarszego i najlepiej zachowanego ośrodka kultury Suahili. Port będący częścią projektu LAPSSET ma powstać w odległości zaledwie 10 km od miasta (LAPSSET, 2013).

Z drugiej strony, stały wzrost zainteresowania inwestorów zagranicznych, towarzyszący informacjom o odkryciach surowcowych w Kenii, dowodzi istnienia znacznego potencjału i możliwości handlowych (Control Risks, 2012, s. 12). W kontekście analizy powyższej części tekstu, można wysnuć antagonistyczny do poprzedniego wniosek, że odkrycie surowców energetycznych stanowi szansę na rozwój kraju. Argumentami przemawiającymi za zasadnością powyższego twierdzenia są:

- możliwość uniezależnienia się Kenii od importu paliw (The World Factbook Kenya, 2012). Pozwoliłoby to dokonać znacznych oszczędności w budżecie państwa i wzmocnić sektor energetyczny w oparciu o własne źródła;
- zwiększenie liczby inwestycji w Kenii (Emerging Oil and Gas, 2013). Rosnące zainteresowanie ze strony koncernów naftowych i inwestorów zagranicznych umożliwia rozwój infrastruktury oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Rozwój infrastruktury, z kolei, przekłada się na wzmocnienie atrakcyjności kraju i w rezultacie stwarza szansę na współpracę z nowymi przedsiębiorcami;
- rozwój eksportu Kenii (The World Factbook Kenya, 2012). Zyski pochodzące ze sprzedaży ropy naftowej stanowiłyby znaczne wsparcie dla budżetu państwa. Ponadto, sprzedaż ropy na rynki zagraniczne umożliwiłaby dywersyfikację eksportu i uniezależnienie się od niskoopłacalnej sprzedaży produktów rolnych (Emerging Oil and Gas, 2013).

Podsumowując niniejszy rozdział, należy stwierdzić, że odkrycie surowców energetycznych w Kenii stanowi zarówno szansę rozwoju dla kraju jak i niesie ze sobą nowe zagrożenia skorelowane z fenomenem klątwy surowcowej.

Podsumowanie

Jak już wcześniej wspomniano, w Afryce znajdują się jedne z najszybciej rozwijających się gospodarek świata, które w ciągu ostatniego dziesięciolecia doświadczyły niezwykłego ożywienia gospodarczego. Kenia jest jedną z nich (Jarecka-Stępień, Kościółek, 2012, s. 9). Jednocześnie w krajach afrykańskich brakuje jednolitej koncepcji rozwoju, co stanowi jeden z czynników hamujących wzrost gospodarczy (Zwoliński, 2009, s. 189). Pozostałe elementy to braki legislacyjne i brak transparentności prawodawstwa, brak dostatecznej woli politycznej oraz niewydolność instytucjonalna (Control Risks, 2012, s. 8).

Sytuacja gospodarcza Kenii nie jest oceniana zbyt wysoko, ale uznawana jest za stabilną, zwłaszcza w odniesieniu do innych gospodarek afrykańskich. W ostatnich latach rząd podjął szereg działań zmierzających do zwiększenia perspektyw rozwoju dla kraju. Doprowadziło to umocnienia pozycji Kenii w regionie Afryki Wschodniej oraz poprawienia wizerunku gospodarczego kraju na arenie międzynarodowej. Dotychczasowe działania jednak nie przełożyły się na skuteczną walkę z bezrobociem, co świadczy o ograniczeniach w rozwoju państwa.

Otoczenie polityczne kraju reprezentowane jest przez silne, ale kontrowersyjne nazwisko Kenyatty. Podstawową słabością polityków kenijskich jest ich skłonność do ulegania korupcji, co świadczy o stawianiu własnych interesów jako nadrzędnych w stosunku do dobra obywateli Kenii. Z drugiej strony, umiejętność pokojowego radzenia sobie z napięciami towarzyszącymi wyborom oraz zaangażowanie w stabilizację regionów przygranicznych dowodzi dojrzałości politycznej.

Odkrycia surowcowe dokonane w Kenii w ostatnich latach są postrzegane jako wydarzenie wysokiej rangi. Posiadanie przez państwo bogactw naturalnych powinno przyczynić się do zwiększenia dobrobytu jego mieszkańców (Czernichowski et al., 2012, s. 18), co przy obecnym poziomie bezrobocia w kraju rozbudza nadzieje społeczeństwa na poprawę sytuacji zarobkowej oraz zwiększenie perspektyw na przyszłość. Również władze kraju nie kryją entuzjazmu z powodu rosnącego zainteresowania ze strony koncernów naftowych i próbują wychodzić naprzeciw oczekiwaniom inwestorów.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż z odkryciem złóż surowców energetycznych w Kenii wiążą się zarówno szanse na rozwój kraju jak i konieczność zmierzenia się z nowymi zagrożeniami skorelowanymi z fenomenem klątwy surowcowej. Jeśli Kenia poważnie myśli o wykorzystaniu potencjału surowcowego, będzie to wymagało podjęcia wspólnych wysiłków ze strony rządu i sektora prywatnego na rzecz stworzenia stabilnego otoczenia biznesowego.

Bibliografia

- Ahluwalia, P. (2001). *Politics and Post-colonial Theory. African Inflections*. London-New York: Routledge.
- Ahluwalia, P., Bethlehem, L. i Ginio, R. (Red.). (2007). *Violence and Non-Violence in Africa*. London-New York: Routledge.
- Alo, A. (2007). *Natural Resources and Conflict in Africa. The Tragedy of Endowment*. New York: University of Rochester Press.
- Bartnicki, A. (Red.). (1996). *Zarys dziejów Afryki i Azji 1869-1996. Historia konfliktów*. Warszawa: „Książka i Wiedza”.
- BBC News. Pobrano 23 października 2013, z: www.bbc.co.uk
- Beattie, A. (2009). *False Economy. A Surprising Economic History of the World*. New York: Riverhead Books.
- Beck, U. (2005). *Władza I przeciwładza w epoce globalnej. Nowa ekonomia polityki światowej*. Warszawa: Scholar.
- Budnikowski, A. (2003). *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*. Warszawa: PWE.
- Buzan, B. i Weaver, O. (2003). *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Central Intelligence Agency. Pobrano 19 października 2013, z: www.cia.gov
- Chodak, S. (1963). *Systemy polityczne „czarnej” Afryki*. Warszawa: „Książka i Wiedza”.
- Collier, P. (2007). *The Bottom Billion. Why The Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It*. Oxford: Oxford University Press.
- Control Risks Group Limited. (2012). *A New Frontier: Oil and Gas in East Africa*. Control Risks Group Limited: London.
- Corruption: Kenya’s highly infectious, malignant cancer. (2013). Pobrano 23 października 2013, z: http://www.standardmedia.co.ke/?articleID=2000092967&story_title=corruption-kenya-s-highly-infectious-malignant-cancer
- Czaputowicz, J. (2008). *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Czernichowski, K. (2010). *Integracja afrykańska – uwarunkowania, formy współpracy, instytucje*. Warszawa: CeDeWu.
- Czernichowski, K., Kopiński, D. i Polus, A. (2012). *Klątwa Surowcowa w Afryce? Przypadek Zambii i Botswany*. Warszawa: CeDeWu Sp. z o.o.
- Davidson, B. (2011). *Spółeczna i polityczna historia Afryki w XX wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Deloitte & Touche. (2013). *The Deloitte Guide to Oil and Gas in East Africa. Where Potential Lies* Deloitte & Touche: Dar Es Salaam.
- Disputed Vote Plunges Kenya Into Bloodshed. (2013). Pobrano 23 października 2013, z: <http://www.nytimes.com/2007/12/31/world/africa/31kenya.html?pagewanted=all&>
- Dokken, K. (2008). *African Security Politics Redefined*. New York: Palgrave Macmillan.
- Dunning, T. (2008). *Crude Democracy. Natural Resources Wealth and Political Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilarowski, J. (2012). *Afryka dzisiaj: piękna, biedna, różnorodna*. Warszawa: Dialog.
- Global Edge. Pobrano 23 października, z: www.globaledge.msu.edu
- Gray Cowan, L. (1968). *The Dilemmas of African Independence*. New York: Walker and Company.
- Green, D. (2008). *From Poverty to Power. How Active Citizens and Effective States Can Change the World*. Oxford: Oxfam International.
- Hargreaves, J. D. (1988). *Decolonisation in Africa*. London-New York: Longman.
- Harrison, G. (2002). *Issues in the Contemporary Politics of Sub-Saharan Africa. The dynamics of Struggle and Resistance*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hough, P. (2004). *Understanding Global Security*. London: Routledge.

- Humphreys, M., Sachs, J. i Stiglitz, J. E. (2007). *Escaping the resource curse*. Columbia: Columbia University Press.
- Hyden, G. (2006). *African Politics in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ICC's Kenya Trials May Raise Ethnic Stress, Slows Oil Law. (2013). Pobrano 26 października 2013, z: <http://www.bloomberg.com/news/2013-09-10/icc-s-kenya-trials-may-raise-ethnic-stress-slows-oil-law.html>
- Iliffe, J. (2011). *Afrykanie. Dzieje Kontynentu*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Index Mundi. Pobrano 26 października, z: www.indexmundi.com
- Izdebski, H. (2007). *Fundamenty współczesnych państw*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze „LexisNexis”.
- Jarecka-Stępień, K. i Kościółek, J. (Red.), (2012). *Problemy współczesnej Afryki. Szanse i wyzwania na przyszłość*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Kapuściński, R. (2007). *Heban*. Warszawa: Czytelnik.
- Karl, T.L. (1997). *The Paradox of Plenty Oil Booms and Petro-States*. Berkeley-Los Angeles: University of California Press.
- Kenya: Arresting Youth Unemployment At Once Should Be a Priority; Here's How. (2013). Pobrano 23 października 2013, z: <http://allafrica.com/stories/201104250105.html>
- Kenya: Vanoil Energy announces independent resource estimate for Kenya Blocks 3A & 3B. (2013). Pobrano 19 października 2013, z: <http://www.energy-pedia.com/news/kenya/vanoil-energy-announces-independent-resource-estimate-for-kenya-blocks-3a-3b>
- Kenya's Anti-Corruption Laws Need to be Amended to Strengthen The Fight Against Corruption. (2013). Pobrano 23 października 2013, z: <http://www.tikenya.org/index.php/component/k2/225-kenya-s-anti-corruption-laws-need-to-be-amended-to-strengthen-the-fight-against-corruption>
- Kenya's President Kenyatta 'excused most of ICC trial'. (2013). Pobrano 25 października 2013, z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-24586164>
- Kenya's William Ruto loses ICC trial attendance ruling. (2013). Pobrano 26 października 2013, z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-24666472>
- Kenyatta Provisionally Wins Kenyan Election Pending Audit. (2013). Pobrano 23 października 2013, z: <http://www.bloomberg.com/news/2013-03-09/kenyatta-provisionally-wins-kenyan-election-pending-final-audit.html>
- Kenyatta sworn in as Kenya's new president. (2013). Pobrano 23 października 2013, z: <http://www.aljazeera.com/news/africa/2013/04/201349752557578.html>
- LAPSET Corridor vision 2030 flagship. (2013). Pobrano 26 października 2013, z: <http://kenyaengineerjournal.blogspot.com/2012/02/lapset-corridor-vision-2030-flagship.html>
- Meredith, M. (2011). *Historia Współczesnej Afryki. Pół wieku niepodległości*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Dialog”.
- Michałowska, G. (2008). *Problemy Ochrony Praw Człowieka w Afryce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Milewski, J. J., Dutkiewicz, P. i Stefański, B. (Red.). (1987). *Niepodległa Afryka – trzy dekady rozwoju*. Warszawa: Instytut Krajów Rozwijających się UW.
- Monson, J. (2009). *Africa's Freedom Railway. How a Chinese Development Project Changed Live and Livelihood in Tanzania*. Bloomington: Indiana University Press.
- National Counterterrorism Center. Pobrano 23 października 2013, z: www.nctc.gov
- Piłaszewicz, S. i Rzewuski, E. (2004). *Wstęp do afrykanistyki*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Polus, A. (2009). *Commonwealth na arenie międzynarodowej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Shillington, K. (1995). *History of Africa*. Hong-Kong: Macmillan.
- Somalia gets back control of strategic Kismayu port. (2013). Pobrano 26 października 2013, z: <http://www.africareview.com/News/Somalia-regains-control-of-strategic-Kismayu-port/-/979180/1937164/-/ptocvm/-/index.html>
- Taylor, I. (2006). *China and Africa: engagement and compromise*. London: Routledge.

- Terror in Westgate mall: the full story of the attacks that devastated Kenya. (2013). Pobrano 26 października 2013, z: <http://www.theguardian.com/world/interactive/2013/oct/04/westgate-mall-attacks-kenya-terror#undefined>.
- The World Bank. (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth. A Long-Term Perspective Study*. The World Bank: Washington.
- Tymowski, M. (Red.). (1996). *Historia Afryki. Do początku XIX wieku*. Wrocław: Ossolineum.
- U. S. Department of State. Pobrano 19 października 2013, z: www.state.gov
- U. S. Energy Information Administration. Pobrano 23 października 2013, z: www.eia.gov
- Ulicka, G. (1993). *Nowe ruchy społeczne. Niepokoje i nadzieje współczesnych społeczeństw*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- United Nations High Commissioner for Refugees. Pobrano 23 października 2013, z: www.unhcr.org
- United Nations. (1949). *Relative Prices of Exports and Imports of Underdeveloped Countries*. United Nations, Department of Economic Affairs: New York.
- Wallerstein, I. (2009). *Analiza systemów-światów. Wprowadzenie*. Warszawa: Dialog.
- www.transparency.org
- Żukowski, A. (2004). *Wybrane zagadnienia współczesnej Afryki Subsaharyjskiej*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Żukowski, A. (2004). *Z problemów społeczno-politycznych współczesnej Afryki Subsaharyjskiej*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Zwoliński, A. (2009). *Biedy Afryki*. Kraków: Petrus.

DISCOVERIES OF RAW MATERIALS IN KENYA. CHANCES AND THREATS

Summary: This article presents opportunities of general development and risks associated with discoveries of raw materials in Kenya made in recent years. It has been pointed out that the steady increase in the interest of foreign investors accompanying information about discoveries suggests that there is a significant potential and business opportunities. At the same time it was noted that if Kenya is serious about using the opportunities this will require a joint effort by the government and the private sector to create a stable business environment. The basic conclusion is that the discoveries of energy resources in Kenya are related to both the chances of development of the country and the need to deal with the new risks correlated with the phenomenon of the resource curse.

Keywords: raw materials, crude oil, development, risks, resource curse.